

Prof. UAM dr hab. Grażyna Strnad
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
ul. Uniwersytetu Poznańskiego 5
61-614 Poznań

Recenzja rozprawy doktorskiej Pana mgra Dawida Gajosa
pt. „*Kształtowanie tożsamości narodowej jako determinanta polityki wewnętrznej*
***i zewnętrznej Koreańskiej Republiki Ludowo- Demokratycznej*”**
Gdańsk 2024, ss. 319,
napisanej pod kierunkiem
Prof. UG dr hab. Jakuba Potulskiego

Uwagi ogólne

Przedstawiona do recenzji dysertacja doktorska mgra Dawida Gajosa napisana pod kierunkiem naukowym Prof. UG dra hab. Jakuba Potulskiego dotyczy problematyki kształtowania się północnokoreańskiej tożsamości narodowej. Doktorant we Wstępie słusznie podkreśla, że Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna jest jednym z ostatnich totalitaryzmów na Ziemi budzącym powszechne zainteresowanie świata.

Rozprawa ma charakter zarówno teoretyczny, jak i empiryczny, i oba te wymiary analizy wnoszą wiele istotnych ustaleń w obszarze nauk o polityce. Wybór tematu oraz czasokres uznać należy za trafny, ważny oraz merytorycznie uzasadniony i - z powyższych względów - zasługuje na pogłębioną analizę. Poruszona przez Doktoranta tematyka jest niezwykle interesująca - dotyczy bowiem ważnego zagadnienia należącego do obszarów funkcjonowania każdego społeczeństwa i państwa.

Zrealizowanie tego przedsięwzięcia naukowego, jakim było dokonanie analizy teoretycznej oraz przeprowadzenie badań empirycznych wymagało - ze strony Doktoranta

znacznego nakładu pracy i starań, by rzetelnie oddać istotę badanego tematu mającego na celu przedstawienie specyfiki tożsamości narodowej z perspektywy północnokoreańskiej. Autor ukazał znaczącą rolę tożsamości narodowej w polityce wewnętrznej i zewnętrznej północnokoreańskiego państwa oraz wskazał jej znaczenie w budowie „nowych” Koreańczyków z północy. Zadanie to zostało zrealizowane przez Doktoranta w sposób wysoce twórczy. W przeprowadzonej analizie potwierdził, że „ideologia Dżucze okazała się nieskuteczna w nowych realiach, choć władze Korei Północnej prawdopodobnie nigdy oficjalnie się do tego nie przyznają, Partia Pracy Korei, by zapewnić przetrwanie reżimu, przygotowuje projekt nowej ideologii, skierowanej przede wszystkim do młodego pokolenia nazywanego „pokoleniem *jangmadang*”, które urodziło się już po zmianach zachodzących od lat 90. XX wieku i nie pamięta wcześniejszych działań propagandowych państwa, na których wychowali się ich rodzice i dziadkowie” (s. 265). Podejmowane przez północnokoreańskie władze działania na rzecz zbudowania tożsamości narodowej opartej na założeniach ideologii Dżucze okazały się nieskuteczne. Spowodowało to, iż konieczne stało się poszukiwanie nowej tożsamości i ukształtowanie „nowego” północnokoreańskiego obywatela.

W tym miejscu chciałabym wyraźnie zaznaczyć, że wybrany przez mgra Gajosa temat wymaga posłużenia się wiedzą wykraczającą poza dyscyplinę, jaką są nauki o polityce i administracji. Wymagana jest tutaj znajomość zagadnień m.in. z zakresu psychologii, socjologii, pedagogiki, filozofii czy stosunków międzynarodowych. Konieczność ujęcia podjętej problematyki w interdyscyplinarny sposób zyskuje tym bardziej na wadze, jeśli zdać sobie sprawę z faktu, że zagadnienie tożsamości narodowej zajmuje jedno z centralnych miejsc w naukach społecznych i humanistycznych.

Struktura pracy

Recenzowana rozprawa doktorska przygotowana przez Pana mgra Dawida Gajosa składa się ze Wstępu, czterech rozdziałów tekstu podstawowego z wewnętrzną strukturalizacją, Zakończenia, Bibliografii (39 stron) oraz Spisu fotografii. We Wstępie określono cel, przedmiot badań, hipotezy, pytania badawcze oraz metodologię dociekań naukowych. Bibliografia załączona do pracy zawiera pozycje głównie polskojęzyczne i anglojęzyczne, które są istotne dla analizowanego tematu. W jej skład wchodzi monografie i artykuły naukowe, akty prawne, notatki, listy, raporty i biuletyny ambasad oraz leksykony i słowniki,

gazety i magazyny, filmy i materiały telewizyjne, a także źródła internetowe. Praca liczy łącznie 319 stron.

Zaznaczyć należy, że struktura przedłożonej do recenzji pracy jest logiczna i wewnętrznie spójna. Doktorant prowadzi analizę tematu w ramach czterech rozdziałów merytorycznych.

Rozdział pierwszy pracy zatytułowany „*Istota i determinanty tożsamości narodowej - rozważania teoretyczne*” charakteryzuje zagadnienia definicyjno-teoretyczne z zakresu teorii tożsamości narodowej i pojęć pokrewnych. Przedstawia aktualny stan badań, opisuje wybrane modele teoretyczne poczucia tożsamości narodowej, a także etapy i warunki, w jakich budowana jest tożsamość narodowa. Podkreślił również znaczącą rolę kultury i historii w procesie formowania się tożsamości narodowej. Autor uzasadnia tu swoje wybory i zastosowanie pojęć, które stosuje rozprawie.

Rozdział drugi pracy „*Uwarunkowania historyczne koreańskiej tożsamości narodowej*” dotyczy historycznych uwarunkowań koreańskiej tożsamości narodowej, kształtującej się według Autora do zakończenia wojny koreańskiej w 1953 roku, przyjmując jednocześnie, że w tym samym roku rozpoczął się proces kształtowania północnokoreańskiej tożsamości narodowej. W rozdziale tym zostały także przedstawione wybrane czynniki kształtujące koreańską tożsamość narodową przed podziałem Korei. Autor słusznie zauważa, że „wiedza historyczna jest niezbędną podbudową socjologiczną podczas analizy zjawisk politycznych, zaś kultura stanowi sferę ciągłości historycznej i jako taka jawi się jako istotny element potrzebny do zrozumienia życia społecznego”. W rozdziale tym odwołano się również do konfucjanizmu, podkreślając, że stanowi on koreańską spuściznę kulturową, która zajmuje ważne miejsce także współcześnie, pełniąc znaczącą rolę w kształtowaniu tożsamości Koreańczyków.

Rozdział trzeci „*Kształtowanie nowej północnokoreańskiej tożsamości narodowej*” wydaje się kluczowy dla całej rozprawy, poświęcony jest analizie procesu kształtowania nowej północnokoreańskiej tożsamości narodowej po zakończeniu wojny koreańskiej w 1953 roku. Z perspektywy tożsamościowej Autor dokonał tu szczegółowej analizy nowych warunków politycznych, które powstały na Półwyspie Koreańskim po zakończeniu koreańskiego konfliktu zbrojnego. Przedstawił złożony proces zastosowania modelu interakcyjnego w kształtowaniu północnokoreańskiej tożsamości narodowej, charakteryzując ją w odniesieniu do innych wspólnot społecznych, głównie Amerykanów i Japończyków, uważanych w Korei Północnej za „wrogów”. Znaczącą częścią tego rozdziału jest także ukazanie metod wykorzystywanych w polityce tożsamościowej Pjongjangu. Scharakteryzowano kształtowanie nowej tożsamości narodowej i „nowych” Koreańczyków z północy z podkreśleniem najważniejszej roli przywódcy - Wielkiego Wodza, Ojca Narodu. Zwrócono słusznie uwagę na jego znaczenie w istnieniu oraz przetrwaniu

narodu koreańskiego. Autor zauważył także zachodzące zmiany w postrzeganiu roli państwa i przywódcy.

Ostatni, czwarty rozdział podsumowuje przeprowadzoną w pracy analizę kategorii tożsamości narodowej i procesu jej tworzenia. Skoncentrowano się w nim na przedstawieniu zmian oraz przekształceń zachodzących w kształtującej się na przestrzeni lat północnokoreańskiej tożsamości narodowej. Autor podkreślił znaczenie kryzysu żywnościowego z lat 90. XX wieku, który podważył autorytet władz oraz prowadzonej polityki tożsamościowej w Korei Północnej. Zwrócił uwagę na czynniki oddolne (emancypacja północnokoreańskiego społeczeństwa), a także na obecność zewnętrznych wzorców kulturowych w przestrzeni społecznej Koreańczyków z północy. Autor podkreślił również znaczenie reakcji i działań władz północnokoreańskiego państwa na zachodzące w XXI wieku zjawisko erozji północnokoreańskiej tożsamości narodowej. Podjął się jednocześnie ambitnej próbie analizy i predykcji specyfiki przemian tożsamości Koreańczyków z północy. Zauważył, że rosnące kontakty ze światem zewnętrznym, mogą w przyszłości podważyć stabilność systemu politycznego oraz determinować sposób prowadzenia polityki wewnętrznej i zewnętrznej Korei Północnej.

Pracę zamyka Zakończenie, w którym Autor w syntetyczny sposób ustosunkowuje się do problematyki podjętych badań, prezentując główne wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy.

Cel i zakres badań, hipotezy, metodologia badań

Podjęty w dysertacji problem badawczy został określony w części wstępnej pracy. Autor zaznaczył, że „celem badań podjętych w ramach rozprawy doktorskiej było przedstawienie, usystematyzowanie i analiza środków oraz metod, które stosowały władze Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej w prowadzonej przez nie polityce konstruowania i wieloletniego kształtowania tożsamości narodowej Koreańczyków z północy Półwyspu Koreańskiego od początku istnienia tego państwa, aż do współczesności, a także zwrócenie uwagi na jej znaczenie w trwałości i funkcjonowaniu reżimu. Jako kryterium przedmiotu autor przyjął środki polityczne, kulturowe, ekonomiczne oraz wojskowe” (s. 8). Celem badawczym było także ukazanie związków między poczuciem tożsamości narodowej istniejącej w północnokoreańskim społeczeństwie a metodami prowadzenia polityki stosowanymi przez władze Korei Północnej. Ważnym celem pracy było jednocześnie ukazanie ewolucji tożsamości narodowej Koreańczyków z północy.

W prowadzonych badaniach mgr Gajos przyjął hipotezę badawczą, u podstaw której znajduje się założenie, że „polityka konstruowania i kształtowania tożsamości narodowej oraz budowania wspólnoty jest jednym z głównych elementów zapewniających stabilność systemu społeczno-politycznego Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej i determinuje sposób prowadzenia polityki wewnętrznej i zewnętrznej tego państwa”(s. 9).

W celu analizy problemu badawczego oraz weryfikacji przyjętej hipotezy Autor postawił osiem szczegółowych pytań badawczych: Czym jest poczucie tożsamości narodowej? Czym różni się tożsamość narodowa od przynależności narodowej i obywatelstwa? W jaki sposób można kształtować tożsamość narodową? Jakie były historyczne i kulturowe uwarunkowania kształtowania się tożsamości narodowej Koreańczyków przed powstaniem Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej? Na czym oparte jest współczesne poczucie tożsamości narodowej Koreańczyków z Korei Północnej? W jaki sposób ideologia Dżucze oraz propaganda przyczyniła się do wytworzenia poczucia tożsamości narodowej wśród Koreańczyków z północy? W jakim stopniu poczucie tożsamości narodowej w społeczeństwie jest kształtowane przez politykę prowadzoną przez władze KRLD? W jaki sposób tożsamość narodowa determinuje sposób prowadzenia polityki przez władze KRLD? W moim przekonaniu postawione pytania pokazują godną pochwały dociekliwość badawczą Autora.

W poszukiwaniu odpowiedzi na postawione w pracy pytania badawcze Autor zastosował do podjętych badań różne metody badawcze. Należą do nich: interpretacja politologiczna i socjologiczna faktów oraz krytyka wewnętrzna źródeł, na podstawie metod hermeneutycznych, metody behawioralne, metodę historyczną (będącą podstawowym narzędziem prowadzenia przez Autora badań, ukazujących złożony proces kształtowania i umacniania poczucia nowej, północnokoreańskiej tożsamości narodowej w kontekście historycznym). Metody badawcze deklarowane przez Doktoranta do realizacji postawionego celu badawczego zostały wskazane w sposób prawidłowy i znalazły zastosowanie w procesie badawczym.

Przeprowadzone w pracy badania potwierdziły przyjętą przez Doktoranta hipotezę wskazującą, że polityka konstruowania i kształtowania tożsamości narodowej oraz budowania wspólnoty była jednym z priorytetowych elementów wpływających na stabilność systemu społeczno-politycznego Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej, a także determinowała sposób prowadzenia polityki wewnętrznej i zewnętrznej północnokoreańskiego państwa. Autor wykazał również, że polityka kształtowania tożsamości narodowej była jednym z głównym czynników determinujących północnokoreańską scenę polityczną.

Podjęta w niniejszej dysertacji problematyka zdecydowanie wpisuje się w niezwykle aktualny i ważny poznawczo nurt rozważań naukowych. Badania nad rolą i znaczeniem tożsamości narodowej w kształtowaniu polityki wewnętrznej i zewnętrznej państwa są przedmiotem zainteresowania coraz większej grupy badaczy, od wielu lat stanowią również pole dociekań akademickich. Wobec powyższego wzrost zainteresowania tym obszarem badawczym, jego aktualność w szeroko rozumianej polityce uzasadniają podjęcie przez Doktoranta badań nad tożsamościową problematyką.

Ważniejsze uwagi merytoryczne

Stwierdzam, że oceniana rozprawa jest ważna poznawczo i stanowi oryginalne rozwiązanie problemu badawczego. Należy podkreślić, że Doktorant możliwie precyzyjnie definiuje pojęcia, które następnie stosuje do opisu i analizy. Potrafi stawiać pytania, definiować problemy i przytaczać argumenty. Wiele spostrzeżeń i konkluzji Autora należy uznać za bardzo trafne. Pomimo że nie są Jego naukowymi odkryciami, to cenne jest to, że dochodzi On do nich w drodze pogłębionej analizy prezentowanych zjawisk i procesów, wykazując się wiedzą i umiejętnością formułowania ocen i wniosków. Znaczące jest także przedstawienie roli i znaczenia konfucjanizmu w zrozumieniu problemów tożsamościowych Koreańczyków w szerszym kontekście kulturowym.

Wśród najważniejszych uwag dotyczących rozprawy zwróciłabym uwagę na następujące zagadnienia. Kim Ir Sen, pomysłodawca zbrojnego konfliktu na Półwyspie Koreańskim nie zrealizował swojego celu jakim było zbrojne zjednoczenie Korei. W 1953 roku doszło do utrwalenia podziału Korei na dwa państwa (Koreańską Republikę Ludowo-Demokratyczną i Republikę Korei, które powstały w 1948 roku). Jak Autor słusznie zauważa „Sztuczny podział Półwyspu Koreańskiego, który został narzucony bez zgody Koreańczyków, był powszechnie uznany za tymczasowy, a zjednoczenie za nieuniknione. Coraz silniejsza polaryzacja społeczna i polityczna, zarówno w polityce międzykoreańskiej, jak i na zimnowojennej arenie światowej ostatecznie doprowadziła do wybuchu wojny koreańskiej. Wśród Koreańczyków zarówno na północy, jak i na południu, szybko stała się ona drugim po okupacji japońskiej, kluczowym wydarzeniem kształtującym koreańską tożsamość narodową”(s. 113). Jednakże należy zauważyć, że pomimo istnienia dwóch organizmów politycznych na Półwyspie Koreańskim (także w okresie rywalizacji zimnowojennej, w którym dwa państwa koreańskie należały do zwalczających się

bloków politycznych) strony podejmowały inicjatywy zjednoczeniowe w oparciu o koreańską tożsamość narodową. Dialog międzykoreański, który rozpoczął się wraz ze *Wspólnym Komunikatem Północy i Południa* (1974 rok), oświadczeniem zawierającym m.in. deklarację zjednoczenia Ojczyzny wskazuje na istnienie jednego narodu. Zjednoczenie narodu koreańskiego zostało uznane za jeden z najważniejszych celów istnienia północnokoreańskiego państwa, za „święty obowiązek partii, armii i ludu Północy”. W pracy znajdują się odwołania do polityki zjednoczeniowej prowadzonej przez dwa państwa koreańskie, której fundamentem jest koreańska tożsamość narodowa. Szczyty międzykoreańskie (2000, 2007, 2018) były także wyrazem woli politycznej przywódców państw koreańskich ukierunkowanej na budowanie pojednania, współpracy i otwartości na negocjacje w proponowanych koncepcjach zjednoczeniowych. Wobec powyższego rodzi się pytanie: czy w Korei Północnej władze zbudowały północnokoreańską tożsamość narodową (posiadającą legitymację społeczeństwa) czy była to jedynie północnokoreańska tożsamość polityczna ?

Konkluzja

Oceniając rozprawę doktorską mgra Dawida Gajosa stwierdzam, że przyjęte cele pracy zostały zrealizowane. Autor rzetelnie i kompleksowo przedstawiła wielowątkową analizę problemów tożsamościowych występujących w Korei Północnej.

Osiągnął zamierzone cele badawcze w stopniu zasługującym na wysoka ocenę, co należy szczególnie podkreślić. Wnioski i oceny sformułowane przez Doktoranta, które zostały przedstawione w Zakończeniu, są przekonujące i udokumentowane. Doktorant wykazał się umiejętnością stosowania naukowych metod oraz operowania fachowymi terminami, niezbędnymi do opisu, analizy i oceny problemu naukowego. Praca jest napisana starannie pod względem metodologicznym, wnosi wymierny wkład do dyscypliny nauki o polityce. Jest przykładem ambitnej twórczości naukowej z użyciem dobrego warsztatu badawczego. Rozważania przedstawiono w sposób logiczny i zrozumiały.

Uważam, że dysertacja zasługuje na wydanie drukiem w formie publikacji książkowej, gdyż stanowi cenne uzupełnienie literatury przedmiotu. Przybliży bowiem ona czytelnikom (głównie studentom nauk politycznych, socjologii, historii) oraz naukowcom zainteresowanym powyższym tematem, wiedzę z zakresu procesu kształtowania się tożsamości narodowej spoza kręgu cywilizacji zachodniej.

W tym miejscu chciałabym zachęcić Doktoranta do kontynuowania dalszej pracy nad określonym w tytule dysertacji zagadnieniem. Jest bowiem wiele merytorycznych i metodologicznych przesłanek wskazujących, że poszerzenie naukowych dociekań w tym zakresie może przynieść bardzo wartościowe poznawczo wyniki.

Problem przedstawiony w pracy dotychczas nie doczekał się szczegółowej analizy w polskiej literaturze przedmiotu. Stąd szczególna zasługa Autora, który odważył się na samodzielne opracowanie złożonej problematyki dotyczącej tożsamości narodowej. Praca wnosi istotny wkład w poznanie problemu tożsamości narodowej funkcjonującej w państwie spoza Europy, ukazując jej odmienny kontekst kulturowy. Problematyka analizowana przez mgra Gajosa może stanowić punkt wyjścia do dalszych badań komparatystycznych z innymi państwami.

W podsumowaniu całokształtu dokonanej recenzji stwierdzić należy, że rozprawa doktorska Pana mgra Dawida Gajosa stanowi pionierskie opracowanie, będąc jednocześnie rozwiązaniem ważnego zadania badawczego i w związku z tym w pełni odpowiada wymaganiom określonym przez Ustawę z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r. poz. 1789, z późniejszymi zmianami).

Biorąc powyższe pod uwagę wnioskuję o dopuszczenie Pana magistra Dawida Gajosa do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Grzegorz Strnad
26.09.2024 r.